

ποῖας ἴστανται οἱ δύο ἀντίπαλοι ἀντικρὺ ὁ εἰς τοῦ ἄλλου· μετὰ ταῦτα δὲ ἐγγχειρίζουσιν εἰς ἑκάτερον μεγάλην μάστιγα ἐκ δέρματος ἵπποποτάμου, καὶ ἐπὶ τέλους προσπαθεῦσι νὰ τοὺς συμβιβάσωσι. Καὶ ἐν μὲν συμβιβασθῶσι, καλῶς· εἰδὲ μὴ, δίδεται τὸ σημεῖον τῆς μάχης, καὶ εὐθὺς ἐκεῖνος εἰς τὸν ὅποιον ἔλαχεν ἢ προτίμησιν νὰ κτυπήσῃ πρῶτος, καταφέρει μὲ ὄλην τοῦ τὴν δύναμιν τὴν μάστιγα κατὰ τοῦ ἐτέρου· οὗτος δὲ ἀντέχει μὲ στωϊκὴν σταθερότητα, καὶ ἀνταποδίδει αὐτήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξακολουθεῖ ἡ μονομαχία· πληγὴ διαδέχεται πληγὴν, τὸ αἷμα ῥέει ἀπὸ τὴν ῥάχιν, τοὺς ὤμους, τὰς ὀσφύς (οὐχὶ δὲ καὶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἥτις μένει ἀθικτος), καὶ αἱ σάρκες σπαράσσονται. Τὴν αὐτὴν δὲ ἀπάθειαν δεικνύουσι καὶ οἱ θεαταί, αἵτινες παρίστανται σιωπῶντες. Ἡ μονομαχία ἐξακολουθεῖ οὕτω πως ἕως οὗ ὁ ἕτερος τῶν ἀνταγωνιζομένων καταπονθηθεὶς ἀφήσῃ τὴν μάστιγα. Εὐθὺς τότε ὁ νικητὴς ῥίπτει τὴν ἰδικήν του· οἱ ἀντίπαλοι σφίγγουσι τὰς δεξιὰς των, ἡ ἕρις διαλύεται, καὶ ἀναχωροῦσιν εὐχαριστημένοι. Οἱ φίλοι των τοὺς συγχαίρουσι, πλύνουσι τὰ τραύματά των, καὶ πολλὰὶ λάγνηοι μερίσας (εἶδος ζύθου), τὰς ὁποίας εἶχον φέρει ἐπίτηδες, μεταγγίζονται εἰς τὸν στόμαχον τῶν περιεστώτων, εἰς ὑγείαν τῶν γενναίων ἀντιπάλων. Καὶ γίνεται μὲν οὕτω ἡ συμριλία, ὁ νικητὴς ὁμῶς λυπεῖται πάντοτε διότι δὲν ἐπρόφθασε νὰ φρονέσῃ τὸν ἐναντίον του.

Ἡ παρκειμένη εἰκὼν παριστᾷ τὴν μονομαχίαν ταύτην.

ΣΚΩΛΗΚΟΤΡΟΦΙΑ

ὑπὸ Φωκίωτος Β. . .

—οοο—

Ἰσραῖα ἡ μελέτη τῆς φύσεως καὶ ποικίλη ἡ σπουδὴ τῶν περὶ αὐτὴν ἀντικειμένων. Πικρατηρήσατε τὸν ὀφθαλμὸν τῆς μυίας, τὸν πόδα τοῦ κώνωπος, ἢ τὸ πτερὸν τῆς χρυσαλίδος· ἐξετάσατε ταῦτα πάντα διὰ μικροσκοπικοῦ ἐργαλείου, καὶ ἐν ἑκάστῳ τῶν ἐντόμων τούτων, ἀπὸ τοῦ μεγαλητέρου μέχρι τοῦ μικροτέρου, θέλετε ἀνακαλύψαι ἀφθονίαν ποικίλων καὶ περιέργων λεπτομερειῶν, ὅπως ἀφανῶν κατ' ἐπιφάνειαν· ἀναγνώσατε εἰς τὸν Βυρῶνα, τὸν λεπτὸν παρατηρητὴν τῆς φύσεως, διεξέλθετε μετὰ προσοχῆς τὰς περὶ τῆς γεννήσεως, τῆς ζωῆς, τοῦ προορισμοῦ ἑκάστου ἐντόμου, πτηνοῦ ἢ ζώου περιγραφὰς του, καὶ θελετε εὖρεϊ πλοῦτον ἀγνώστων εἰς πολλοὺς λεπτομερειῶν, δι' ὧν τὸ εὐρὺ τοῦ Δημιουργοῦ πνεῦμα ἐπρόικισε πᾶν τὸ περιεχόμενον ἐν τῇ κόσμῳ τούτῳ.

Εἰς τὸν μεταξοσκώληκα, τὸν bombyx mori τῶν ἀρχαίων, ἀπαντᾷ τις ἀναντιρρήτως ὕλην ἀπειρον θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως. Λαμβάνων ἀλληλοδιαδόχως διαφόρους μορφὰς καὶ ὑπάρξεις, ἐνεργεῖ καὶ παραίνει μετὰ θαυμασίως λεπτότητος ἐργασίαν, τῆς ὁποίας παρὰδειγμα εἰς μηδὲν ἕτερον τῶν ἐν τῇ φύσει ἐργατι-

κῶν ζώων ἀπαντᾷται· διέρχεται δὲ τὴν στιγμὴν ταύτην μίαν τῶν κρίσεων ἐκείνων, αἵτινες καὶ ἡκρωτηρίασαν σπουδαίως καὶ σπουδαιότερον ἐπαπειλοῦσι ν' ἡκρωτηριάσωσι βιομηχανίαν εἰς μυριάδας λαοῦ τῆς ζωῆς πόρον καὶ εἰς ἑκατομμύρια ἀνθρώπων τῆς πολυτελεῖας τὴν εὐάρεστον ἀπόλαυσιν παρέχουσιν· ὕλη πλουσία δι' ἅπαντας τοὺς λαοὺς, καὶ πολιτισμένους καὶ βαρβάρους, κατάντησε τὸ ἀξιολογώτερον προϊόν πάσης σχεδὸν Εὐρωπαϊκῆς χώρας, ἰδίως δὲ τῆς Ἑλληνικῆς, καταλλήλου πρὸς καλλιέργειαν προϊόντος, ἀναπτυσσομένου εἰς μόνα τὰ μεσημβρινὰ κλίματα.

Τὴν καταγωγὴν, τὰς ῥάσεις αἱ τινες μέχρι τοῦδε διήλθε, τὴν νῦν κατάστασιν τῆς νόσου, ἥτις τοσοῦτον σπουδαίως ἐξέλαψε τὴν παραγωγὴν του καὶ τὰς συνεπείας, αἵτινας ἔσχε καὶ ἐνδέχεται νὰ ἔσχῃ αὐτὴ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπὶ τῆς καταναλώσεώς του, τὸ εὐλογον ἢ μὴ τῶν σημερινῶν τιμῶν καὶ τὴν μακροτέραν ἢ βραχυτέραν διάρκειαν τούτων, καὶ ἐν γένει τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν τῆς πλουσίας ταύτης παρκαγωγικῆς ὕλης, καὶ τὴν περίπου πιθανὴν πορείαν τῆς, ταῦτα πάντα θέλομεν συλλέξαι ἐκθέσει, ἀνυόμενοι τὰ πλεῖστα ἐκ στατιστικῶν ἀξιολύσεων καὶ συγγραμμάτων σπουδαίως διεξεληθέντων τὰ περὶ σκοληκοτροφίας (1).

Α'.

Τὴν βόρειον Κίναν θεωροῦσιν οἱ πλεῖστοι, καὶ μετὰξὺ αὐτῶν ὁ Latreille, πατρίδα τοῦ μεταξοσκώληκος· ἡ πρώτη ἀγρία μωρέα φαίνεται ἀνακαλεσθεῖσα ἐκεῖ, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Κίνας μεταφερθεῖσα. Ἐκ τῆς βορείου Κίνας τὸ δένδρον μετεφέρθη εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου οἱ Ἀριανοί, τομὰς Ἰνδική, ἐπεδόθησαν τοσοῦτον δραστηρίως καὶ ἐπιμελῶς εἰς τὴν καλλιέργειάν του, ὥστε αὐτοὶ μετέδωκαν κατόπιν τοῖς Σίναις πάλιν πρὸς τελειότεραν καλλιέργειαν τῶν μωρεῶν θεωρίας. Ἐκ τῶν Ἰνδιῶν τὸ δένδρον ἤλθεν εἰς τὴν Περσίαν, Ἀγγλοὶ δὲ περιηγηταὶ ἀπήνευσαν πρὸ τριῶν περίπου αἰώνων σειρὰς ἀγρίων μωρεῶν εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ἀνατολικῶν Ἰμαλαίων.

Οἱ Σίναι συγγραφεῖς ἀνάγουσιν εἰς 3,500 περίπου ἔτη π. Χ. τὴν ἐποχὴν τῆς γεννήσεως τοῦ μεταξοσκώληκος· κατ' αὐτοὺς ὁ Φου-λι αὐτοκράτωρ τῶν Σινῶν, περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην βασιλεύσας, κατεσκεύασε πρῶτος μουσικὸν ὄργανον ἐκ δύο μεταξωτῶν χορδῶν. Ἀλλ' ἡ χρονολογία αὕτη θεωρεῖται παρὰ τῶν πλείστων ὑπερβολικὴ, ἢ τοῦλάχιστον πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὑπῆρχον μὲν τὰ κουκούλια γνωστὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεί-

(1) Résumé de l'histoire et de la civilisation chinoise (Panthier).

Mémoire sur le commerce de la soie chez les anciens (Pardessus).

Introduction du ver-à-soie en Europe (Gasparin).

Maladies des vers-à-soie (Dussigneur).

καὶ « Commerce sericicole. » περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Valenciennes.

την, πλὴν ἡ καλλιέργεια τῆς παραγωγῆς ὕλης δὲν εἶχε ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τῶν κατοίκων τοῦ Οὐραίου κράτους· οἱ σκώληκες ἀρεπτεύοντο μόνοι καὶ αὐτομάτως ἐπὶ τῶν δένδρων, καὶ κατεσκεύαζον τὸ κουκούδιον, ὥστε οἱ Σῖραι συνεκρίνοντο ἐκ τῶν δένδρων δίκην ὀπωρῶν ἢ ἄλλων ξηρῶν καρπῶν.

Ὡς τὸν πολέμιον καὶ ἐπικερδὴς ἐμελλε βεβαίως τὰ ἐπισύρει ἐν τάχει τὴν προσοχὴν λαοῦ εὐφυοῦς ὡς οἱ Σῖραι. Ἀπὸ τοῦ 2650 π. Χ. ἡ καλλιέργεια τῆς σκωληκοτροφίας ἤρξατο νὰ διαχέῃ εἰς τοὺς σιρικούς λαοὺς ἀξιολόγους ὠφελείας. Περιορισμένη καὶ πολλὰ παρουσιάζουσα προσκόμματα κατ' ἀρχάς, ἀρεπτεύθη θαυμασίως περὶ τὸν ΚΓ' π. Χ. αἰῶνα, καὶ τὸ λέγομεν πρὸς τιμὴν τῶν ἀπογόνων τῆς Εὐας, ἡ ἀνακάλυψις τῆς καλλιέργειας τοῦ σκώληκος ὀφείλεται εἰς γυναῖκα, τὴν Σιραίαν αὐτοκράτειραν Σιλιγγί, ἣτις ἐφεύρεν, ἀνέπτυξε καὶ τοσοῦτον ἐπροστάτευσεν τὴν πρόδον τῆς βιομηχανίας ταύτης, ὥστε περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος ἐκείνου σιραὶ μωρεῶν ἐφαίνοντο περικυττωμένοι ἐκατέρωθεν τοῦ Κιτρίνου ποταμοῦ χορηγεῖσθαι εἰς χιλιάδας Σιρῶν ὠφελείας ἀξίας λόγου.

Οἱ Σῖραι ἐνόησαν ἐξ ἀρχῆς τὸ πολυτίμον τοῦ ζωφίου, οὗτος πατρὶς ἔσχε τὴν τύχην νὰ ᾔται ὁ τόπος των. Δι' ὃ ἀφήσαντες ἐλευθέραν τὴν ἐξαγωγὴν τῶν εἰργασμένων μεταξωτῶν ὑφασμάτων, ἀπηγόρευσαν ἐπὶ ποιῇ βαρεῖα θαλάττου, ὥπως ἀναφέρει ὁ Παρδισοῦ, τὴν ἐξαγωγὴν οὐ μόνον τῶν ὧν τοῦ σκώληκος, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς μετάξης· σκοποὶ δὲ σκαθνεύοντες παρὰ τὰ σήματα τοῦ Οὐραίου Κράτους καὶ μισθοδοτούμενοι παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἐξέταζον μετὰ προσοχῆς πάντα ἐξερχόμενον τῆς χώρας των. Πλὴν μ' ὅλα ταῦτα τὰ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἀσθενέστα αὐστηρὰ μέτρα, τὸ καρποφόρον ζωφίον μετηνέχθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Β'. π. Χ. αἰῶνος ἐκ τῆς Κίνας εἰς τὸ Κέντρον τῆς Ἀσίας· καὶ τοῦτο δι' τὸ εὐεργέτημα ὀφείλεται εἰς γυναῖκα, ἡγεμονίδα τινὰ ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Χαν, ἣτις μνηστευθεῖσα ἡγεμόνα ἐπαρχίας κειμένης ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀσίας τῆς Μικρᾶς Βουχαρίας, καὶ μέλλουσα νὰ ὑπάγῃ εἰς ἀπάντησιν τοῦ μνηστήρος της, ἐκνήψε μεταξὺ τῶν μαλλίων τῆς κόμης της ὡὰ, καὶ τὰ μετέφερεν εἰς Βουχαρίαν· οἱ παρὰ τὰ σήματα γέλακες μὴ ὑποπτευόμενοι τὸ εὐφύες στρατήγημα τῆς γυναίκας, ἠρεύνοντες μὲν μετ' ἐπιστάσεως τὰ ἐπιπλά της ἀπαρτα, πλὴν μὴ εὐρόντες τι, τὴν ἀγῆσαν νὰ διέλθῃ. Οὕτως ὁ μεταξοσκώληξ, ἔφθασε μέχρι τῆς πεντρικῆς Ἀσίας, ὅθεν ἐμελλε νὰ χυθῇ εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν διξασμένην. Τὴν δὲ εἰς Εὐρώπην μεταφορὰν του ὀφείλομεν εἰς δύο ἱερεῖς, ἐκ τοῦ τάγματος τοῦ Ἀγίου Βασιλείου, οὗτινες, μεταβάντες τῷ 552 μ. Χ. ἐκ τῆς ἐν Ἀσίᾳ Σερίδου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκρύψαν ἐν τῷ καλῶν, ὅς μετεχειρίσθησαν ἀντὶ βακτηριῶν, ὡὰ μεταξοσκώληκος καὶ τὰ προσέφερον τῷ

Ἰουστινιανῷ αὐτοκράτορι τότε ἐν Κωνσταντινούπολει.

Ἀλλ' εἴαν ἡ καλλιέργεια τῆς σκωληκοτροφίας ἐβράδυνε νὰ εἰσαχθῇ ἐν Εὐρώπῃ, ἡ ὑπαρξίς της μετάξης ἦτο γνωστὴ πολλῶ πρὶν ἐν αὐτῇ. Οἱ Ἕλληνες τὴν ἐγνώριζον ἐπὶ Ἡροδότου καὶ Ξενοφῶντος, οἱ δὲ Ἑβραῖοι ἐκόσμοντες τὰς γυναῖκας των δι' ἐσθῆτων μεταξωτῶν ἀπὸ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ, 600 δηλαδὴ περίπου ἔτη π. Χ. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐγνώρισαν βραδύτερον τῶν λοιπῶν λαῶν τὴν μετάξαν, διότι μόλις ἐνθουσιάζονται ἐπὶ Καίσαρος ἐσθῆτας μεταξωτῶν ἐκτεθειμένας εἰς τὰς τότε τελούμενας ἐν Ῥώμῃ πανηγύρεις. Ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ῥωμαῖοι ἔμενον ἐν ἀγροῖα ἐντελεῖ τοῦ τρόπου τῆς καλλιέργειας τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ τῆς παραγωγῆς της μετάξης· δι' ὃ μὲν Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλάτωνος ἐφαρτάζοντο πτίλον δένδρου τὴν ὕλην ἐξ ἧς παράγεται ἡ μετάξα, ὁ δὲ Πανσάριος ἔγραψε περὶ τὸν Β'. π. Χ. αἰῶνα, ὅτι ἀρχὴν, τῆς ὑποίας μάλιστα ἀναφέρει τὸ ὄνομα, ὑφαίνει τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα.

Ἐν Ἑλλάδι ἡ σκωληκοτροφία ἔλαβε θαυμασίαν ἀνάπτυξιν μετὰ τὴν εἰς Εὐρώπην εἰσαγωγὴν της· ἡ μωρεοφυτεία ἐπεξετάθη εἰς τὰς πλείστας τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου, ἣτις ἐκ τούτου πιθανῶς ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ Μωρίως. Τὸ κατάλληλον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους καὶ τὸ θερμὸν τοῦ κλίματος ἐβοήθησαν δραστηρίως καὶ ἐπιτεχῶς τὴν πρόδον τῆς μωρεοφυτείας, κατ' ἐξοχὴν τῶν λευκῶν μωρεῶν καταλληλοτέρων τῶν μαύρων πρὸς τροφήν τοῦ σκώληκος· μόλις δὲ τὸν Η'. μ. Χ. αἰῶνα οἱ Ἀραβες κατώρθωσαν νὰ φέρωσιν εἰς Ἰσπανίαν μαύρας τιτὰς μωρίας. Τέσσαρας αἰῶνας βραδύτερον, περὶ τὸ 1150 μ. Χ. ἤρχισαν νὰ φυτεύωσι τοιαύτας καὶ ἐν Σικελίᾳ καὶ Καλαβρίᾳ· ἐν Γαλλίᾳ εἰσήχθη μόλις πρὸς τὰ τέλη τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου πέμπτου ἐγνώσθη εἰς τὴν Τοσκάνην, τὴν Βόρειον Ἰταλίαν καὶ τὸ Πεδεμόντιον.

Ἐν Ἀγγλίᾳ ἠθέλησεν ἡ Ελισάβετ νὰ τὴν εἰσάξῃ κατὰ τὸν Ιζ' αἰῶνα καὶ ἐν μέρει ἐπέτυχεν· πλὴν μετὰ τὸν θάνατόν της, εἴτε διὰ τὸ δριμύ τοῦ κλίματος, εἴτε ἐλλείψει ἐπιμονῆς ἐκ μέρους τῶν Βρετανῶν, ἡ καλλιέργεια τοῦ πολυτίμου δένδρου ἡμελήθη καὶ βαθμηδὸν ἔπαυσεν. Ὁμοίαν τύχην ἔλαβε καὶ ἐν Σουηδίᾳ καὶ Δανιμαρκίᾳ· μόλις ἐν Γερμανίᾳ ἔλαβεν τινα ἀνάπτυξιν. Ἀφθονοὺν σχεδὸν εἶναι ἐν Βαυαρίᾳ, ἀρχίζει νὰ εἰσαγῇται ἐν Βυτεμβέργῃ, καὶ ἡ Πρωσία καταβάλλει μεγάλας φρονητάς ἵνα καλλιερῇ τὴν εἰς τὰ ἴδια κράτη φυτεῖαν του. Καὶ ἂν, ἀφίροντες τὴν Εὐρώπην μεταβῶμεν ἐκ τοῦ παλαιοῦ εἰς τὸν νέον κόσμον, θέλομεν εὖρεϊ τὴν μωρεοφυτεῖαν ἀρεπνυμένην πρὸ πολλοῦ μὲν ἐν Βρασιλίᾳ, ἐσχάτως δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ὀχιαρίᾳ.

Ἐξ ὧν δὲ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐπικρατειῶν, ἐ-

μετρη ὅπου ἡ σκωληκοτροφία ἀνεπτύχθη πλεονέ-
ρον, εἶναι ἡ Γαλλία. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 16. μ. Χ.
αἰῶνος εἰσαχθεῖσα ἐν αὐτῇ, ὡς ἐρρέθη ἀνωτέρω,
ἐλάβεν ἀνάπτυξιν θαυμασίαν, πρὸ πάντων ἀπὸ
Ἑβρίκου τοῦ 11', τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἡγεμόνος.
Ὁ Κολθέρτος, ἐννοήσας τῆς βιομηχανίας ταύτης
τὸ σπουδαῖον, ὥρισεν εἰκοσι σολδίω ἀμοιβὴν καθ'
ἕκαστον στρέμμα μωρεῶν, τρία ἔτη μετὰ τὴν
φύτευσιν· τὸ δὲ μέτρον τοῦτο τοσοῦτον ἐδοήθησε
τῆς μωρεοφυτείας τὴν ἐπέκτασιν, ὥστε ἐν βρα-
χεὶ χρόνῳ διαστήματι, ἀπὸ τοῦ 1662, μέχρι
τοῦ 1671, τὸ πρὸ τοῦ 1660 σπάνιον καὶ εἰς τι-
νας μόνον μεσημβρινὰς ἐπαρχίας ὑπάρχον δέν-
δρον, ἐφυτεύθη ἀφθόρως ἐν ἀπάσῃ σχεδὸν τῇ
Γαλλικῇ χώρᾳ.

Ἐκαστος τῶν μετὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἰώ-
νων, ἐκάστη δεκαετηρίς, ἕκαστον ἔτος τέλος πάν-
των ἐδιπλασίαζεν, ἐτριπλασίαζεν, ἐποδπλα-
σίαζε τὴν παραγωγὴν τῆς μετὰ τῆς ἐν Γαλλίᾳ.
Δύο ἑκατομμύρια χιλιογράμμων τρωπῶν κουκου-
λίων παράγουσα ἡ Γαλλία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ
18' αἰῶνος, παρήγαγε ἐξ περὶ τὰ τέλη οὐσιωδῶς
δὲ ἐξ ἐπιδημικῆς νόσου ἐλαττωθεῖσα ἡ παραγωγὴ
ἀπὸ τοῦ 1700 μέχρι τοῦ 1820, προώδυνε γε-
ραντιαίως κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ, ἔφθασεν εἰς τὰ 44
ἑκατομμύρια ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1830, ἀ-
νέβη εἰς 45 ἀπὸ τοῦ 1834 μέχρι τοῦ 1840, ὑ-
περέβη τὰ 47 ἀπὸ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1845,
ὑψώθη εἰς 24 ἀπὸ τοῦ 1846 μέχρι τοῦ 1852, καὶ
ἔφθασεν εἰς τὰ 27 κατὰ τὸ 1853.

Οὕτως ἡ χρυσοφόρος βιομηχανία, τῆς ὁποίας
τοὺς καρπὸς ἔδρεπον ἀποκλειστικῶς οἱ Σίται
μέχρι τοῦ 16' π. Χ. αἰῶνος, διεπέρασε τὰ ὄρη,
διῆλθε τῶν θαλάσσιων τὰς ἀποστάσεις, ἔφθασεν
εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, διεπέρασε τὰς ἐνταυ-
θεν τοῦ Ἰνδοῦ καὶ Γάγγου χώρας, εἰσῆλθεν εἰς
τὴν Εὐρώπην καὶ ἐπεξετάθη μέχρι τοῦ ἄλλου ἡμι-
σφαίριον. Ἐξ ἀπάντων δὲ τῶν μερῶν αὐτῶν, Εὐ-
ρώπης, Ἀσίας, Ἀφρικῆς, Ἀμερικῆς καὶ Ὠκεα-
νίας, ἐν δισεκατομμύριον γραμμῶν παράγεται
κατ' ἔτος ἐκ τῆς σκωληκοτροφίας, τοῦ ποσοῦ δὲ
τούτου τὰ 3/10 δίδει μόνον ἡ Κίνα, ἴσον ποσὸν
ἡ Εὐρώπη, καὶ 4/10 ἡ Ἀσία μετὰ τῶν λοιπῶν
μερῶν. Προσδέσαστε εἰς ταῦτα τὸν καθ' ὑπολογι-
σμὸν ἀριθμὸν ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν, πρὸς
οὗς χορηγεῖ τακτικὴν κατ' ἔτος ἐργασίαν ἡ πα-
ραγωγὴ καὶ καλλιέργεια τοῦ δένδρου τοῦ σκώ-
ληκος τοῦ κουκουλίου, τῆς ἐξ αὐτοῦ παραγομέ-
νης ὕλης καὶ τῶν ποικίλων καὶ ἀγαριθμητῶν ἐκεί-
νων ὑγασμάτων, τὰ ὅποια ἡ ἐργατικὴ τοῦ ἀν-
θρώπου χεὶρ φέρει καθ' ἑκάστην εἰς γῶς, καὶ εἴ-
πατε ἂν ὁ βόμβυξ, ὁ τοσαύτας λαμβάνων μορφὰς
πρὶν παράξῃ τὸ ἔργον του εἰς γῶς, τὸ ἐργατικὸν
αὐτὸ ζῶδιον τὸ γεννώμενον, θνήσκον καὶ ἀνα-
γεννώμενον ἐκ τῆς ζέφρας του ὡς ἄλλος φοῦριξ,
ἦται ἢ δὲν ἦται τὸ ζῶδιον, ὅπερ ὁ εὐεργετικὸς
τῆς Προνοίας δάκτυλος ἠδολόγησε πλεονέτερον παρ-
τός ἄλλον.

B.

Μέχρι τοῦ 1853 ἡ παραγωγὴ προέβαινε θαυ-
μασίως· ἡ ἐργατικὴ χεὶρ τοῦ ἀνθρώπου ἐξώρυττεν
ἐπιμελῶς καὶ δραστηρίως τὸ πολύτιμον αὐτὸ με-
ταλλεῖον τῆς φύσεως, ἕκαστον δ' ἔτος ὁ ἀριθμὸς
καὶ τῶν καλλιεργητῶν καὶ τῆς καλλιεργουμέ-
νης ὕλης ἤξανε οὐσιωδῶς. Ἡ μωρία τὸ τέως
σπάνιον δένδρον, ἐκάλυπτε τὸ πλεονέτερον μέρος
τῆς γῆς, ἐκεῖ ὅπου τὸ γλυκὺ τοῦ κλίματος ἐδοή-
θει τοῦ δένδρου τὴν ἀνάπτυξιν· ὁ χωρικός, ὑπο-
λογίζων τὴν ἐκ τοῦ δένδρου τούτου ὠφέλειαν
μεγαλητέραν τῆς ἐκ παντός ἄλλου, δὲν ἐδίωτα-
ζε τὰ ἐκρίζοντα ἄλλα παρὰρχαία δένδρα, καὶ
τὰ τ' ἀντικαθιστᾷ διὰ μωρεῶν ἢ ποιότητος τῶν
εἰς ἕκαστον μέρος παραγομένων κουκουλίων ἐ-
βελτιούτο καθ' ἑκάστην, διότι ὁ παράγων κου-
κούλια κατώτερα ἐφύοντο, καὶ ἡ ζήτησις παρ' ἄλ-
λου σπορὰν καλλιτέραν. Αἱ δὲ τιμαὶ ἀντὶ τὰ
ἐκπέσωσι διὰ τῆς ποδπλασιασείας τοῦ παραγο-
μένου ποσοῦ, ὑψούντο· διότι, ἂν ἡ παραγωγὴ ἤ-
ξανε, ἡ κατανάλωσις ὅμως προώδυνε πλεονέτερον
τῆς παραγωγῆς.

Εἰς τὴν γενικὴν ταύτην πρόοδον, τὴν ἀπαι-
ταχοῦ ἐπιμέλειαν τῶν σκωληκοτρόφων πρὸς αὐ-
ξήσιν καὶ βελτίωσιν τῆς παραγομένης ὕλης, ἡ
Ἑλλὰς δὲν ἐδύνατο βεβαίως τὰ μέτρα ὑποβε-
στέρα τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν· φύσει οὐ-
κοῦμος, φιλόπονος καὶ εὐφυὴς ὁ Ἕλληρ γεω-
γός, ἐνόησεν ἐξ ἀρχῆς τὸ ἀξίον λόγον τοῦ προϊ-
όντος τούτου, καὶ ὑπὸ τοῦ κλίματος καὶ τοῦ πρὸς
μωρεοφυτείας καταλλήλου τῆς Ἑλληνικῆς γῆς
βοηθούμενος, τοσοῦτον ἐπιμελῶς ἐπεδίωξε τὴν
σκωληκοτροφίαν, ὥστε ἐνθυμούμεθα ὅτι περιερχό-
μενοι περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν Μισηνηνίαν,
ἐβλέπομεν τοὺς χωρικοὺς ἐκρίζοντας ἀλύπως,
καθ' ἡμᾶς δὲ ἀξιοκατακρίτως, ἐλαίας μεγάλας, ἵνα
τὰς ἀντικαταστήσωσι διὰ μωρεῶν.

Ἀποκρούομεν τὴν ἰδίαν τοῦ Γάλλου συγγρα-
φέως Lacroix, ὅστις πρὸ δύο περίπου ἔτων ἔγρα-
φεν (1) ὅτι κατὰ λόγον τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐ-
δάφους, ἡ Ἰταλικὴ χερσόνησος παράγει πλεονέ-
τεραν μετὰ τῆς Ἑλλάδος λαμβάνει μίαν Ἑλ-
ληνικὴν ἐπαρχίαν τῆς Πελοποννήσου, τὴν παρα-
βάλλει μὲ ἑτέραν τῆς Μεσημβρινῆς Ἰταλίας, καὶ
ἐξάγει ὅτι ποτὲ ἡ πρώτη δὲν θέλει γθάσῃ τὴν
δευτέραν κατὰ τὸ ποσὸν τῶν προϊόντων. Παρα-
βάλλων ὅμως τὴν καλλιέργειαν τῆς Ἑλληνικῆς
γῆς πρὸς τὴν Ἰταλικήν, φαίνεται ἀνομοιῶς ἡ
ἐλοκλήρως ἀγνοῶν, ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἡ σή-
μερον παρουσιάζουσα τοὐλάχιστον εἰς μερικὰ
μέρη γῆν χλοερὰν, ἦτο ἕως χθὲς ἔρημος, καὶ ἐ-
μαστιζέτο ὑπὸ τῆς ἐπαραστάσεως καὶ τῆς ἀη-
στείας. Πρέπει γὰρ ἴδῃ μετὰ περτήκοτα ἔτη τὴν
μωρεοφυτεῖαν ἐν Πελοποννήσῳ, ἵνα τὴν παρα-
βάλλῃ μὲ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ.

(1) Ἐν τῇ Sericiculture pratique,

Ὁ Ἑλληὺ γεωργὸς δύναται νὰ καυχῇ ὅτι ἐφύ-
τευεν, ἐκαλλιέργησε καὶ ἀνέπτυξε περισσέτερας
μωρίας ἐντὸς τῆς τελευταίας δεκαετηρίδος καὶ τοῦ
Ἰταλοῦ ἢ καὶ τοῦ Σικελοῦ, καὶ ἄλλου οἰουδήποτε.
Ὅταν μάλιστα ἐνθυμῇ τις, ὅτι πᾶν ὅ,τι ἔπραξε
τὸ ἔπραξεν, ἀνευ βοηθείας θέλει ἐκτιμῇ καλὴ-
τερον τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου του. Ἐπρεπε καθ' ἡμᾶς
νὰ χορηγήσῃ αὐτῇ ἡ κυβέρνησις εἰς τὸν Ἑλληνα
σκοληχοτρόφον ὅλα ἐκείνα τὰ βοηθήματα, δι' ὧν
καὶ ἐντελέστερον καὶ ἐπιτυχέστερον ἐδύνατο ν' ἀ-
ναπτύξῃ τὴν ἐργασίαν του· νὰ ἐξετάσῃ ποῖα σπορὰ
δύναται νὰ προσδύσῃ ἐπιτυχέστερον ἐπὶ ἐδάφους
τοιούτου ὁποῦν τὸ Ἑλληνικόν, καὶ νὰ τὴν εἰσα-
γάγῃ· νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέραν δικαίωματος τελωνικοῦ
τὴν ἐξαγωγὴν τῆς ἀκατεργάστου ὕλης, νὰ ζητή-
σῃ τὸν Ἑλληνα ἔμπορον, τὸν πρῶτον εἰσαγα-
γόντα εἰς τὴν Εὐρώπῃν τὸ Ἑλληνικὸν κουκού-
λιον, καὶ νὰ τὸν βραβεύσῃ διὰ βραβεῖον ἠθικοῦ,
διότι οὗτος ἠγροῖεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διξαμενὴν
εὐρείαν διὰ τὸ πλοῦσιον τοῦτο προϊόν της, καὶ ὡ-
φέλησε καθ' ὑπερβολὴν τὴν Ἑλληνικὴν γεωργίαν.

Ἡθέλησαν τινες ἄλλοι νὰ εἰπῶσιν ὅτι ἐσύμ-
φερον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν νὰ ἐξαγάγῃ μέ-
ταξαν ἀπὲς κουκούλια καὶ ἀπὲς νὰ πέμπῃ εἰς
Εὐρώπῃν τὴν ὕλην ἀκατέργαστον, νὰ τὴν στέλ-
λῃ ἐτοίμην. Ἡ ἰδέα αὕτη μᾶς φαίνεται ἐξ ὁλο-
κλήρου ἐσφαλμένη· ἂν ἡ Ἑλλὰς εἴχῃ μεταξουργ-
εῖα ἐντελέστερα ἐκείνων ὅποια σήμερον ἔχει,
εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ἡ εἰς μέταξαν μεταβολὴ
τῶν κουκούλιων ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι ἠθέλει ἀπο-
δώσει εἰς τοὺς σκοληχοτρόφους κέρδος ἀνώτερον
τοῦ ἐκ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἀκατεργάστου ὕλης εἰς
Εὐρώπῃν. Ἀλλ' εἶναι καὶ ἡ Προῦσα, ἥτις, ἔχουσα
μεταξουργεῖα, δυνάμενα νὰ παραβληθῶσι μὲ τὰ ἐν
Εὐρώπῃ ἐντελέστερα, παράγει μέταξαν δυνα-
μὲν τῶντι νὰ ἐρίσῃ πρὸς τὴν καλλιτέραν γαλ-
λικήν, καὶ ἡ Συρία, καὶ ἡ Θεσσαλονίκη, αἵτινες
καὶ αὗται ἀποκτήσασαι μεταξουργεῖα ἐκ τῶν
πρῶτων στέλλουσιν εἰς Μασσαλίαν μετάξας λε-
πτωτάτης κατασκευῆς.

Καὶ εἰς τὰ τρία ταῦτα μέρη συμφέρει ἡ εἰς μέ-
ταξαν ἐξαγωγὴ τῶν κουκούλιων καὶ ἡ εἰς ἐτοί-
μην ὕλην ἀποστολὴ εἰς Εὐρώπῃν· διὰ τοῦτο
βλέπομεν πολλὰκις τοὺς εἰσαγωγεῖς τῶν λεπτῶν
μεταξῶν (filatures) νὰ ὠφελῶνται πλεόντερον ἐ-
κείνων, οἵτινες εἰσάγουσιν ἀκατέργαστον τὴν
ὕλην, εἰ καὶ ἐπλήρωσαν τὰ κουκούλια εἰς τιμὰς
ἀνωτέρας. Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει ἀκόμη μετα-
ξουργεῖα δυνάμενα νὰ παράξωσι λεπτῆς ποιό-
τητος μέταξαν, ὅταν δὲ πρόκηται νὰ στέλλωσιν
εἰς Εὐρώπῃν μετάξας δευτερεύουσας, εἶναι πολὺ
προτιμότερον νὰ στέλλωσι κουκούλια. Ὅσοι κατὰ
τὸ παρελθὸν φθινόπωρον ἠθέλησαν νὰ δοκιμά-
σωσι τοῦτο, ἀποστείλαντες εἰς Μασσαλίαν φι-
λατοῦρας τῶν Καλαμῶν καὶ τῆς Σπάρτης,
παρετήρησαν κατόπιν ὅτι ἐπὶ ἐσφαλμένῳ ὑπο-
λογισμῶν ἐνέργησαν. Αἱ φιλατοῦραι τῆς

Προύσης καὶ Συρίας ἠγοράζοντο ἀνὰ 95 καὶ 97
φράγκα, αἱ δὲ Ἑλληνικαὶ μόλις 82 καὶ 84.

Ἄρδς τοιαύτην λοιπὸν ἀξίαν λόγον πρὸς ὅσον
ἔβαινε ἡ παραγωγὴ, ὅτε τὸ 1853 τὰ πράγματα
ἤλλαξαν θάσει· αἱ ἐλπίδες μετεβλήθησαν εἰς ἀ-
πελπιώαν, ἡ προθυμία εἰς ἀποθάρρυνσιν, ἡ ζω-
ρότης εἰς ἀθυμίαν. Νόσος, τῆς ὁποίας ὁρισμὸς ἀ-
κριβὴς δὲν ὑπάρχει οὔτε σήμερον ἀκόμη, ἤρχισε
νὰ μαστίλῃ τὸ ἐργατικὸν ζῶδιον. Ἡ ἐν Γαλ-
λίᾳ παραγωγὴ ἀπὸ 27 ἐκατομμυρίων χιλιογράμ-
μων ἠλαττώθη εἰς 23 κατὰ τὸ ἐπὶ ἔτος, εἰς 17
κατὰ τὸ 1855, εἰς 8 κατὰ τὸ 1856, εἰς 7 1/2
κατὰ τὸ 1857 καὶ εἰς 7 κατὰ τὸ 1858. Τοῦ δὲ
1859 καὶ 1860 αἱ εἰσοδαὶ δὲν εἶναι ἀνώτεραι τῆς
τοῦ 1858. Οἱ σκώληκες ἔθνησκον ἅμα τιθέμενοι
πρὸς παραγωγὴν, ἡ δυνάμις μὲν ὑγιῶς τὸ στάδιον
τῶν μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἐμελλον ν' ἀρχί-
σωσι νὰ πλέξωσι τὸ κουκούλιον, ἀλλ' ἤρχιζον τότε
νὰ ὑποκύπτωσιν εἰς τῆς νόσου τὴν ἐπιρροήν.

Ἐγράφησαν τόσα μέχρι τοῦδε περὶ τῆς ὁλε-
θρίας ταύτης μάστιγος, ὥστε ἀπορεῖ τις τῇ ἀλη-
θείᾳ ποῖον νὰ ἀσπασθῇ τὴν γνώμην, ὅπως ἀντικει-
μένην τὴν μίαν πρὸς τὴν ἄλλην. Συνεζητήθη πολ-
λάκις, ἂν ἡ νόσος ὑπάρχῃ εἰς τὸν βόμβυκα ἢ εἰς τὸ
φύλλον. Πολλοὶ οἱ παραδεχόμενοι τὴν μίαν ἰδέαν
πολλοὶ δὲ καὶ οἱ ἀσπαζόμενοι τὴν ἐναντίαν, ἴσως
διότι εὖρεν ἐκάστη πολλοὺς καὶ ισχυροὺς ὁπα-
δοὺς, τὸ ζήτημα ἔμεινεν ἄλυτον. Οἱ ἀξιούντες
ὅτι ἡ ἀσθένεια ὑπάρχει εἰς τὸ φύλλον καὶ ὅχι εἰς
τὸ ζῶδιον, προτάττουσι τὴν ἐπιδημίαν, ἥτις πρὸ
τόσων ἐτῶν μαστίλῃ τόσα ἄλλα δένδρα, ἰδίως
δὲ τὴν γεωμηλίαν καὶ τὴν σταφυλὴν, καὶ χαρα-
κτηρίζουσιν ὅτι τὴν ἀσθένειαν τῆς μωρέας φύσεως
ὁμοίας μὲ τὰς ἀνωτέρω. Οἱ ἄλλοι πάλιν ἀπαν-
τῶσι, μεταξὺ τοῦ ἀμαρτίου τοῦ προσβάλλοντος
τὴν ροιάν, τοῦ δηλητηρίου τοῦ φαρμακίζον-
τος τὴν ἄμπειλον, τοῦ μιάσματος τοῦ φθείροντος
τὰς ῥίζας τῶν γεωμηλῶν καὶ τοῦ τὴν πορτοκα-
λίαν καταστρέφοντος νοσήματος, οὐδεμία συγγέ-
νεια ὑπάρχει.

Ἀλλ' ἂν τὸ ζήτημα αὐτὸ μένῃ ἔτι ἄλυτον, ἂν
δὲν ἐδυνήθησαν ἀκόμη οἱ πλείστοι νὰ συμφωνήσω-
σι περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς πηγῆς τοῦ νοσήματος,
ὀφείλομεν ὁμῶς νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ ἐν Παρισίαις
Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν παρεδέχθη τὴν δευ-
τέραν ἰδέαν καὶ ἐκ συμφώνου ἀπεφίνατο ὅτι ἡ
νόσος ὑπάρχει εἰς τὸ ζῶδιον καὶ ὅχι εἰς τὸ φύλ-
λον. Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἐκθέσεις τῆς κατὰ τὸ
1858 σταλείσης εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν
ἐπιτροπῆς, ἵνα παρατηρήσῃ ἰδίαις ὀφθαλμοῖς τὸ
νόσημα καὶ προσπαθῇ νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα· ἐκ
μῆς δὲ τῶν ἐκθέσεων τούτων ἀποσπῶμεν τὰ ἀ-
κόλουθα·

« Κατέβημεν εἰς Λούγδουνα τὸν Ἀπρίλιον
τοῦ ἔτους ἐκείνου (1858) καὶ πανταχοῦ παρετη-
ροῦμεν τὸ ὡραῖον χρῶμα τῶν φύλλων τῶν μω-
ρεῶν· ὅσῳ δ' ἐπροχωροῦμεν πρὸς τὰς μεσημβρι-
νὰς ἐπαρχίας, τόσῳ ὑγιέστερα καὶ ἀνθηρότερα

εὐρίσκωμεν τὰ φύλλα. Μαύρην κηλίδα ἢ κλάδον ἀσθερῆ ἢ ἄλλο τι τῶν φαινόμενων ἐκείνων, εἰς τὰ ὑποία ἀπέδωκαν τὴν ἀγορμὴν τῆς νόσου, δὲν ἀπηγνῆσαμεν εἰς οὐδὲν μέρος. Εἰς τὸ Μομπιλιέ, τὴν Νεμανσὸν (Nîmes) καὶ τὴν Ἀβενιώνα ἐθαυμάσαν μὲν τὴν ὠραιότητα τῶν δένδρων κεκαλυμμένων ἀπὸ φύλλα διανυγούς πρασίνου χρώματος.

• Καὶ ὅμως δὲν εὐχαριστήθημεν ἀπὸ μόνον τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα. Ἐφροντίσαμεν νὰ συναξώμεν φύλλα ἀπὸ διαφόρων μερῶν καὶ διαφόρου ἡλικίας μωρέας, νὰ τὰ ζυγίσωμεν καὶ νὰ τὰ ξηράνωμεν, ἵνα τ' ἀναλύσωμεν κατόπιν. Μετὰ πολλὰς δ' ἐρεῖνας καὶ πειράματα ἐξηγάγομεν διὰ τοῦ θετικωτέρου τρόπου, ὅτι καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνατομικὴν σύνθεσιν, καὶ ὡς πρὸς τὴν στοιχειώδη κατὰστασιν, τὰ φύλλα ἦσαν ὑγιέστατα.

• Καὶ αἱ χημικαὶ δὲ ἀναλύσεις ἄστικας ἐνηργήσαμεν, καὶ αἱ διὰ μικροσκοπικῶν ὀργάνων παρατηρήσεις συνῆδον μὲ νὴν γνώμην τῶν ἐμπειροτέρων σκωληκοτρόφων· ἡ νόσος δὲν ἐφαίνετο ὑπάρχουσα εἰς τὸ φύλλον. Ἄρ οὐ σκώληξ ἐφαρμακίζετο ὑπὸ τοῦ φύλλου, τὸ νόσημα ἦντελε διακρίνεσθαι ἐκ' αὐτοῦ, ἐδύνατο ἴσως νὰ διακρίνεται εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου φαίνονται τὰ σημεῖα, περὶ ὧν ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω. Ἐκ πείρας δὲ παρετηρήσαμεν ὅτι αἱ εἰσοδῖαι δὲν ἐπετύγχανον καλῆτερον εἰς τὰ μέρη ὅπου τὸ φύλλον παρουσιαζεν εὐάρεστα φαινόμενα ἢ ἐκεῖ ὅπου ἐπὶ τῶν φύλλων διεκρίνοντο αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος κηλίδες, ἀφθονώτεραι εἰς ἐποχῆς ἀνοιξέως ψυχρᾶς ἢ βροχεροῦ θέρους. Ἐὰν οὐ σκώληξ ἐφαρμακίζετο ὑπὸ τοῦ φύλλου, ὅλοι οἱ σκώληκες οἱ ἐντὸς ἐνὸς σκωληκοτροφείου εὐρίσκόμενοι, οἱ ἐκ φύλλων τοῦ ἰδίου δένδρου τρεφόμενοι, ἢ ὅλοι θὰ ἀντεῖχον ἢ ὅλοι θὰ ἐπέκυντον εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς νόσου. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἡ καθημερινὴ πείρα ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον· ἐκ σκωληκῶν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ σκωληκοτροφείου ἐργαζομένων, ἐκ τοῦ ἰδίου φύλλου τρεφόμενων, οἱ μὲν παρουσιάζον ἐντελοῦς ὑγείας φαινόμενα, οἱ δὲ ἐπέκυντον ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον· καὶ ὅταν ἠρωτώμεν τὸν σκωληκοτρόφον τὴν αἰτίαν πάντοτε ἀπεκρίνετο.

• Ἐφαγαν καὶ ὁρ σπόρον·

Ἐφαγαν καὶ ὁρ σπόρον. •

• Ἐκ συμφώνου λοιπὸν παραδεχόμεθα, ὅτι καὶ ἡ Ἀκαδημία τῶν Μεδιολάνων ἀπεφηματο· «Τὸ νόσημα ὑπάρχει εἰς τὸ ἔντομον καὶ ὄχι εἰς τὸ φύλλον.»

(Ἀκολουθεῖ.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΤΕΠΙΚΡΙΣΙΣ.

(Συνέχ. καὶ τέλος. ἴδε φυλλάδ. 267.)

—ooo—

Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς αὐτοσχεδίου ταύτης ἀντεπικρίσεως ἀπεδείξαμεν ὅτι αἱ εἰς τὴν ἱστορίαν

τοῦ Κ. Παπαδόπουλου γεγόμεναι παρατηρήσεις τοῦ Κ. Μαυροφύδου οὐδὲν περιεῖχον ὑγιᾶς καὶ ὀρθόν· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει ἐσκοπούμεν, ἀφ' οὗ ἀποδείξωμεν καὶ τῶν γλωσσικῶν παρατηρήσεων τοῦ ἐπικριτοῦ τὴν ἐλεεινότητα, νὰ καταπαύσωμεν τὸ ἄρθρον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖ κεφαλοπονήσαντες δυστυχῶς ἐκ τῆς ἀηδοῦς καὶ ξηρᾶς μὲ γλωσσικὰ καὶ γραμματικὰ ζητήματα ἐνασχολήσεως, τὸ διεκόψαμεν, θέλοντες νὰ δώσωμεν σύμμετρόν τι μῆκος καὶ εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο, τρίτον ἤδη γεγόμενον, μέρος, ὅπου δὲν ἐσκοπούμεν κατ' ἀρχὰς νὰ εἰπώμεν εἰμὴ βραχέαν ἐν μείζῃ ἐπιλόγου, ἐφυλλολογήσαμεν ὁδοῦ πάρεργον σελίδας τινὰς τοῦ Φιλίστορος, ἐξ ὧν συνελέξαμεν τοὺς ἐξῆς σολοικισμοὺς καὶ βαρβαρισμούς, οὓς πλέξαντες εἰς στέφανον μικρὸν μὲν, ἀλλ' εὐώδη καὶ καλλίχρουν προσφέρομεν εἰς τὸν Κ. Μαυροφύδην.

1. Ἐν τῷ εἰσαγωγικῷ τοῦ λόγου ὁ Κ. Μ. (Φιλίστ. σελ. 226) γράφει ἐν ὑποσημειώσει τὰ ἐξῆς «τὸ δὲ φιλότεχνον καὶ φιλεπιστήμον καὶ φιλόκαλον καὶ φιλοπαῖγμον τοῦ Ἑλλήνος κτλ. • Τὰ οὐδέτερα φιλεπιστήμον καὶ φιλοπαῖγμον βαρβαρίζουσι· γράφει· τὸ φιλεπιστήμον καὶ φιλόπαιγμον κατὰ τὰ· τὸ ἐλένημον, τὸ φιλόπραγμον. (ἴδε Lobeck, Paralipomena Grammat. Graecae σελ. 203. Mathiae, Gr. Grammat. τόμ. Α'. σελ. 292 ἐκδ. γ'. Kühner Gr. gr. τόμ. Α'. § 306, Anm. 3. καὶ τὸ Λεξικὸν τοῦ Riemer ἐν λεξ. φιλοπράγμων).

2. Ἐν σελ. 104. τοῦ Φιλίστορος. ὁ αὐτὸς Κ. Μαυροφ. γράφει «Μήγαρ (ἴστέον δ' ὅτι ὁ Κ. Μ. ἐν ᾧ πάντα ὅσα γράφουν κοινῶς ὑφέν, αὐτὸς γράφει χωριστά, τὸ μήγαρ γράφει ὑφέν δι' οὐδένα ἄλλον λόγον, εἰμὴ διότι κοινῶς καὶ ἀρχαῖοι καὶ νέοι τὸ γράφουν χωριστά, διὰ λόγους ἀνωτέρους) δὲν ὑφέρπει ἐν τοῖς ὀμηρικαῖς ἔπεσι τοιαύτη τις (δόξα) περὶ ὕλικῆς (σωματικῆς) καὶ χειροτερεύσεως τῆς παρούσης γενεᾶς παρὰ τὰς προτέρας;» Τοῦτο τὸ παρὰ τὰς προτέρας εἶναι σόλοικον, διότι οὔτε τῆς ἀρχαίας οὔτε τῆς νεωτέρας, τῆς τε καθομιλουμένης καὶ τῆς ἐγγράφου, ἡ σύνταξις τὸ ἐπιτρέπει· ἐμπορεῖ νὰ εἴπη τις· ἡ σημερινὴ γενεὰ εἶναι χειροτέρα παρὰ τὴν προτέραν· ὄχι ὅμως καὶ· ἡ σημερινὴ γενεὰ ἐχειροτέρευσε καὶ ἡ χειροτέρευσις τῆς σημερινῆς γενεᾶς παρὰ τὴν προτέραν. Οὔτε τὸ ῥῆμα οὔτε τὸ παράγωγον οὐσιαστικὸν δέχονται προθετόπτωτον, διότι τοῦτο εἶναι καὶ λογικῶς καὶ γραμματικῶς σόλοικον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς τὴν μητρικὴν γλῶσσαν τοῦ ἡμετέρου ἐπικριτοῦ τὴν Τουρκικὴν μυρμηκιδίαν τὰ προθετόπτωτα, τοῦτο μὲν διὰ τὴν ἑλλειψιν, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὴν σπανίαν χρῆσιν τῶν παραθετικῶν καταλήξεων. Οὕτω π. χ. τζουμιλεμιλὲν εὐσεὶ σημαίνει· ὁ ἄριστος, ὁ καλλίστος ἡμῶν ὁδῶν. Σὲν μπερτεν ἐὺ μυιλιρσιν = σὺ ἐμοῦ κάλλιον (τὸ) γνωρίζεις. Ἀλλ' αὕτη εἶναι ἡ κατ' ἐννοιαν μετάφρασις, διότι κατὰ λέξιν ἐκείνη μὲν ἡ φράσις σημαίνει· (ἐξ) ἡμῶν πάντων (ὁ) καλός, αὕτη δὲ· σὺ (ἐξ) ἐμοῦ καλῶς γνωρίζεις. Τῶν θετικῶν λοιπὸν ἐν τῇ τουρκικῇ πολλάκις ἀντὶ τῶν συγκριτικῶν καὶ ὑπερθετικῶν κειμένων, ὅλον τὸ βάρος τῆς παραθέσεως πίπτει εἰς τὰ προθετόπτωτα (διότι ἐν τῇ

Τουρκικῇ δὲν ὑπάρχουσι κυρίως εἰπεῖν πτώσεις ἀλλὰ προθετόπτωτα) *τζουμ.εμεϊλιν* καὶ *μπεντέν*. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐκ τοιούτων παραθετικῶν παράγωγα ῥήματα καὶ ἀφρημένα οὐσιαστικά (βελτιῶ, χειροτερεύω, καλλιτερεύω, μεταβατικῶς τε καὶ ἀμεταβατικῶς) ἐν τῇ Τουρκικῇ δὲν ἐμποροῦν νὰ ἐκφρασθῶσιν ἄλλως εἰμὴ περιφραστικῶς διὰ τοῦ παραθετικοῦ ἐπιθέτου ἢ ἄλλου ὁμοίου κατ' ἔννοιαν καὶ τοῦ ῥήματος *ὀλμάκ* (ἀπαρέμφ.) ἢ *ἔμ* (ἀ. πρόσ. ἐνεστ. ὀριστ., εἴτε ὡς συνδετικὸν εἴτε ὡς κατὰληξιν θελήσῃ τις νὰ θεωρήσῃ τοῦτο τὸ *ἔμ*), ἐννοεῖται ὅτι τὸ προθετόπτωτον ἐξακολουθεῖ νὰ ᾔναι τὸ οὐσιωδέστατον μέρος τῆς προτάσεως. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἀφρημένα οὐσιαστικά τῶν τοιούτων ῥημάτων εἶναι αὐτοὶ οἱ διάφοροι τύποι (συνήθως τὸ ἀπαρέμφατον) αὐτῶν τούτων τῶν ῥημάτων, ἔπεται ὅτι τὸ προθετόπτωτον καὶ εἰς τὰ ἀφρημένα μένει οὐχ ἥττον παρὰ πρότερον ἀναγκαῖον καὶ οὐσιώδες στοιχεῖον τῆς προτάσεως. Ἄλλος ὅμως ὁ λόγος ὁ περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἥτις ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πλουτεῖ συνθέσεων (κυρίως εἰπεῖν συνθέσεων, τουτέστιν ὀργανικῶν συζυμώσεων καὶ συγχωνεύσεων), καὶ ἐξ ἀνάγκης ἡ σύνταξις συμμεταβάλλεται κατὰ τὰς ἐκάστοτε μεταβαλλομένας ἀνάγκας τῶν συνθέτων καὶ παραγῶγων λέξεων. Τὰ ἐπίθετα: καλλίτερος καὶ χειρότερος προϋποθέτουσιν ἑτεροπροσωπίαν τῆς προτάσεως, καὶ διὰ τοῦτο χρειάζονται προθετόπτωτον σημαντικὸν τοῦ ὅρου τῆς παραθέσεως· ἀλλ' εἰς τὰ παράγωγα: καλλιτερεύω, καλλιτέρευσις, χειροτερεύω, χειροτέρευσις, ἐκλείπει ἡ ἑτεροπροσωπία, ἀναγκαίως ἄρα ἐκλείπει καὶ τὸ προθετόπτωτον τὸ σημαντικὸν τοῦ ὅρου τῆς παραθέσεως. Δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ἑτεροπροσώπως: ὁ Γεώργιος ἔγινε καλλίτερος ἀπὸ τὸν Δημήτριον· ἀλλ' ὅχι καί: ὁ Γεώργιος ἐκαλλιτέρευσε ἀπὸ ἢ παρὰ τὸν Γεώργιον ἀλλὰ μόνον ἐκαλλιτέρευσε, διότι ἡ ἐν τῷ ῥήματι συγκριτικὴ ἔννοια ἀναφέρεται ταῦτοπροσώπως εἰς μόνον τὸ ὑποκείμενον, δηλ. τὸ: ὁ Γεώργιος ἐκαλλιτέρευσε = ὁ Γ. ἔγινε καλλίτερος ἑαυτοῦ = καλλίτερος παρὰ πρότερον. Τὴν σημασίαν δὲ ταύτην καὶ σύνταξιν φυλλάττουν καὶ τὰ ῥηματικά παράγωγα οὐσιαστικά: καλλιτέρευσις, χειροτέρευσις κλπ.

Τοιοῦτον ἐκ παραθετικοῦ παράγωγον ῥήμα δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἑτερον, ὅσον ἡμεῖς τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, εἰμὴ τὸ *βελτιῶ*, ὅπερ καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι τῆς ἐνδόξου ἐποχῆς. Πρῶτος τὸ μετεχεισθῇ ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις, ὡς γνωστόν, δὲν εἶναι τύπος καὶ ὑπογραμμὸς καλλιπείας, οὐδ' αἱ λέξεις καὶ φράσεις, ὅσας ἐπλάσεν, εἰσὶν ἐκ γῆς Κωλιάδος. Ἡ ἐκ παραθετικοῦ παραγωγὴ ῥήματος εἶναι φαινόμενον ἐτυμολογικὸν σπάνιον καὶ ξένον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, σχεδὸν ὅσον καὶ ἡ ἐκ μετοχῆς π. γ. παραγωγὴ ὀνόματος ἢ ἐξ ἐπιθέτου εἰς ἰκὸς παραγωγὴ ῥήματος, οἷα τὰ: οἰκουμενικός, φυσικεύομαι, κτλ. Καὶ εἰκότως τοῦτο, διότι τίς ἡ ἀνάγκη νὰ πλάσῃ τις τὴν λέξιν π. γ. βραχυτερώω, ἢ βραχυτερεύω, ἐν ᾧ τὸ βραχύνω ἀρκεῖ; Οὕτω καὶ ἀντὶ τοῦ: *βελτιῶ* θὰ ἤρκει ἄλλη τις ἐκ θετικοῦ παράγωγος λέξις. Ταῦτα πάντα ἐλέγχθησαν διὰ νὰ καταδειχθῇ ὅσον τὸ δυνα-

τὸν ὀφθαλμοφανῶς τὸ ἐσφαλμένον τῆς συντάξεως; χειροτέρευσις τῆς γενεᾶς παρὰ τὴν προτέραν.

3. Ἐν σελίδι 15 τοῦ Φιλίστ. ὁ αὐτὸς Κύριος Μ. γράφει. ἀρχίζει δὲ νὰ χαράξῃ ἐπ' αὐτοὺς ἡ αὐγὴ τῆς ἱστορίας, ἅμα ὑπερβάντες τὸν τε Πίνδον... κατέρχονται εἰς τὴν τετράπλευρον ἐκείνην λεκάνην καὶ ἐν σελ. 154 αὐτῶς (Καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἀττικῆς: Κωλιάδος γαλλ.: *ainsi*, γερμ. *also*.) ἅμα παρὰ τινι ἔθνει ἀρχίσῃ ἡ παιδεία... ἀνοίγεται χάσμα κτλ. » Πρὸβλ. Φιλίστ. σελ. 21. « τοῦτο δ' εὐκόλα δύναται νὰ βαρυνῇ ὁ βουλόμενος, ἅμα λάβῃ ἀνὰ χεῖρας », καὶ σελ. 111 « τὸ πρᾶγμα παραδίδεται εὐκόλα, ἅμα παραδεχθῶμεν » κτλ.) Τὸ ἅμα ἐν τούτοις ἀπασι λαμβάνεται ὡς σύνδεσμος χρονικὸς (= γερμ. *als, sobald* κτλ. γαλλ. *dès que*), σολοικώτατα, διότι τὸ ἅμα οὐδέποτε ἐχρησίμευσεν ὡς σύνδεσμος, ἀλλὰ εἶναι ἐπὶ ῥῆμα χρονικὸν σημαῖνον τὸ ἐν χρόνῳ ὁμοῦ, τὸ συγχρόνως· τὸ δὲ γαλλ. *dès que* ἐκφράζει ἡ μὲν ἀρχαία ἑλληνικὴ μὲ τὸ ὥς, ἡ δὲ νεωτέρα μὲ τὸ καθὼς. Οὐδ' ἔχει νὰ μᾶς δικαιολογηθῇ ὁ Κ. Μ. μὲ τὸ ὅτι τὸ ἅμα ἐπὶ τοιαύτης συνδεσμικῆς σημασίᾳ ὑπάρχει εἰς πάγκοινον χρῆσιν σήμερον, διότι αὐτὸς οὗτος ἐκρήμνισε τὴν σωτηρίαν ταύτην γέφυραν. Οἱ σολοικισμοὶ καὶ βαρβαρισμοὶ εἶναι συγχωρημένοι εἰς τὸ στόμα τῶν πολλῶν· ἀλλὰ ἡ ἀριστοκρατία, ἡ μᾶλλον ἡ ὀλιγαρχία τῶν ἱεροφαντῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου, οἵτινες ἐπῆδθησαν εἰς τὸ μέσον τῆς δημοσιότητος μὲ μάλιστα διορθωτῶν καὶ ἐπικριτῶν — αἱ! εἰς αὐτοὺς δὲν ταιριάζει νὰ σώζωνται διὰ τῆς γεφύρας, ἀλλὰ νὰ ἐγκαρτερῶσι μέχρι τελευταίας πνοῆς εἰς τὸ γραμματικὸν τῶν ἑρῶν.

4. Ἐν σελ. 103. « νέαι ἠθικαὶ ἀρχαὶ ἀναφύεσθαι διαταράσσουσι τὴν καθεστῶσαν τάξιν τῶν πραγμάτων, ἕως οὗ ἀποτελεσθῇ ἡ νέα ζύμωσις. » Τὸ ἕως οὗ οὕτως ἀνευ συνδέσμου πρὸς ὑποτακτικὴν φερόμενον εἶναι σόλοικον καὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν, διότι ἐν μὲν τῇ ἀρχαίᾳ κανονικῶς ἔπτεον: ἕως οὗ ἂν ἀποτελεσθῇ, ἐν δὲ τῇ νεωτέρᾳ: ὥς ποῦ νὰ, ἢ ὥς νὰ κτλ. Ἰπενθυμίζομεν δὲ καὶ ἐνταῦθα τὸν Κ. Μ. ὅτι ἡ γέφυρα τῆς σωτηρίας ἐκρημνίσθη, καὶ οἱ γεφυροποιοὶ μας δὲν ἐπέστρεψαν ἀκόμη ἐξ Εὐρώπης.

5. Ἐν σελ. 52 τοῦ Φιλίστ. ἀναγινώσκομεν « τὸ στεφανηφόρον δηλοῖ σταθμὸν ἐπεσημασμένον ». Εὐσεβιάστως καὶ ταπεινῶς παρατηροῦμεν εἰς τὸν γράψαντα ὅτι ὁ παρακείμενος τοῦ: ἐπισημαίνομαι εἶναι ἐπισεσημασμένος, ὅχι ἐπεσημασμένος· διότι εἰ ἀντὶ ἀναδιπλασιασμοῦ λαμβάνουσιν ὅχι τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ σ ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τῶν διπλῶν ζ, ξ, ψ, καὶ τοῦ ρ. Τοῦτο λέγομεν διότι προφανῶς ὁ γράψας δὲν ἐσκόπευε νὰ σχηματίσῃ τὸν παρακείμενον κατὰ τὴν νεωτέραν (ἐπιστημασμένος), ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν, διότι ἀλλέως δὲν θὰ ἔγραφε μὲ αὐξήσιν συλλαβικὴν τὸν παρακείμενον. Δόξα σοι, θεέ μου! Τὸ ἡλιπίδες, ὦ Πανδώρα, ὅτι ἐμελλές ποτε νὰ καταστήσῃς νὰ διδάσκῃς καὶ τὸ βῆτα ἄλφα βῆ τῆς Γραμματικῆς; Ἐχε χάριν τῆς προόδου ταύτης εἰς τὸν Κ. Μαυροφρύδην.

6. Ἐν σελ. 101 τοῦ Φιλίστ. ἀναγινώτσκομεν

συμβαίνει ὅλον τὸ ἐναντίον. Προκειμένου μὲν ν' ἀναφέρωμεν διὰ τῆς ἀντωνυμίας λέξιν σημαίνουσαν ποιόν, μεταχειριζόμεθα τὴν οὐσίαν ἐμφαίνουσαν ἀντωνυμίαν ἰ, προκειμένου δὲ ν' ἀναφέρωμεν λέξιν σημαίνουσαν οὐσίαν, μεταχειριζόμεθα τὴν ποιὸν ἐμφαίνουσαν ἀντωνυμίαν tel. » (Τὸ τρωγάλιον τοῦ δοκτισόφου, ἡ αὐτοσχέδιος ἀπάντησις εἰς τὸν Κ. Γ. Χρυσοβέργην, ὑπὸ Δ. Βερναρδάκη. Ἀθήνησι. 1853. σελ. 50.)

Ἐσταματήσαμεν ἕως ἐδῶ ὅχι δι' ἄλλον λόγον, εἰμὴ διότι τὰ ἀνωτέρω σημειωθέντα γραμματικά πλημμελήματα Φιλιστορείων τινῶν ἀρθρῶν ἐγιναν ἰσάριθμα μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Μ. ὡς πλημμελῆ στηλιτευθέντα χωρία τῆς Π. ἱστορίας, δώδεκα. Τὰ δώδεκα δὲ ταῦτα πλημμελήματα ἡδυνάμεθα νὰ διπλασιάσωμεν καὶ τριπλασιάσωμεν, ἀλλ' ἤρκεσθημεν εἰς τὴν ἐκ βραχυχρονίου φυλλολογήσεως δύο τριῶν τευχῶν τοῦ Φιλιστορος ἀνθολόγησιν τῶν δώδεκα μόνον τούτων, ἅτινα πόσον διαφέρουσι τῶν ὑπὸ τοῦ Κ. Μ. καταδειχθέντων, εἶδεν ἤδη ὁ ἀναγνώστης. Ἐκεῖνα μὲν δὲν ἦσαν, ἀλλ' ἐστηλιτεύθησαν ὡς σφάλματα, διότι, ὡς ἀριδῆλως ἀπεδείξαμεν, τοῦτο μὲν ὁ ἐπικριτὴς ἔχει ἀτελὴ εἶδῃσιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, τοῦτο δὲ αἱ περὶ τὴν γλῶσσαν θεωρίαι καὶ παρατηρήσεις του εἶναι, ὡς καὶ τοῦτο ἀριδῆλως ἀπεδείξαμεν, παιδαριώδεις καὶ σχολαστικαί· ὅπου δὲ τύχη τὸ ὀλέθριον τοῦτο καὶ δυσεκρίζωτον κακόν, ἐκεῖ οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ γλωσσολογία καὶ ἡ γραμματική, διότι α οὐδὲν ἡ μάθησις, ἂν μὴ νοῦς παρῇ· ταῦτα δὲ τὰ τοῦ Φιλιστορος εἶναι ἀληθινὰ ἀμαρτήματα, ὅχι βέβαια διότι ὁ γράψας τὸ ἀρθρον τοῦτο ἔχει τελείαν εἶδῃσιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἀπαγε! ἀλλὰ διότι οἱ πηδῆσαντες εἰς τὸ μέσον μὲ τὴν διορθωτικὴν μάλιστα τῆς γραμματικῆς δὲν κατέχουσιν, ὅπως νομίζουσι, τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐπειτα ποῖα καὶ κατ' ἄλλον λόγον ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος διαφορὰ αὕτη! Ὁ μὲν Κ. Π. ἐγράψεν ἀρκετὰ ὀγκῶδες βιβλίον· τὰ δ' ἀρθρα, ἐξ ὧν ἐλήφθησαν τὰνωτέρω, περιορίζονται εἰς εὐάριθμά τινα σελιδάρια· ὁ μὲν Κ. Π. δὲν καυχᾶται ἐπὶ γραμματικῇ καὶ γλωσσογραφικῇ μαθῆσει· ἐν ᾧ τοῦ Κ. Μ. ὅλη ἡ ἀξία περιορίζεται εἰς τὴν γραμματικὴν· ὁ Κ. Π. οὐδαμῶς οὐδέποτε ἐκχυχίθη ὅτι εἶναι ἀναμάρτητος περὶ τὴν γλῶσσαν· ὁ δὲ Κ. Μ. παρουσιάζομενος εἰς τὸ δημόσιον ὡς διορθωτὴς καὶ ἐπικριτὴς τῆς γλώσσης τῶν ἄλλων, νομίζει βέβαια ἐαυτὸν ἀναμάρτητον περὶ τὴν γλῶσσαν, ὡς ὅθεν ἐγκραγῆς αὐτῆς. Ἐπειτα ποῦ εἴμεθα καὶ εἰς πόλους χρόνους ζῶμεν; Ὅλη ἡ κριτικὴ τοῦ Φιλιστορος συνίσταται εἰς τὰς ἐλεεινὰς ταύτας γραμματικὰς ἐπικρίσεις; Ὅχι μόνον κατὰ τοῦ Κ. Π. ἐγένοντο αἱ γελοῖαι αὗται γλωσσικαὶ ἐπικρίσεις, ἀλλὰ καὶ καθ' ἀπάντων τῶν λοιπῶν ἐν τῷ Φιλιστορι πρωτοφανῶς καὶ πρωτοτύπως τινόντι κριθέντων βιβλίων. Ἐξέδωκεν ἀρχαιολογίαν ὁ Κ. Ρουσσόπουλος, καὶ ἰδοὺ ὁ κριτικὸς τοῦ Φιλιστορος ἐπιπύπτων κατ' αὐτοῦ, διότι γράφει ἐσφαλμένως, καθὼς νομίζει, τὸ εἶναι. Ἐξέδωκε πονημάτιον α περὶ τῶν πολεμικῶν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὁ Κ. Βενιζέλος, καὶ ἰδοὺ ὁ Ἀρίσταρχος τοῦ Φιλιστορος ἐπικριτὴς οὐδενὸς ἄλλου ἢ τῆς γραφῆς πάλιν τοῦ εἶναι! Καὶ ὁ μὲν Κ.

Ρουσσόπουλος, προμυρισθεὶς, ὡς φαίνεται, τὸν κίνδυνον περιεχαρακῶς ἐντὸς διςελίδου καὶ τριςελίδου, ἐὰν δὲν μᾶς ἀπατᾷ ἡ μνήμη, προλόγου περὶ τῆς γραφῆς τοῦ· εἶναι· καὶ ὅμως πάλιν τὴν ἔπαθε. Τί ἐπρεπὲν ὅμως νὰ κάμῃ ὁ Κ. Βενιζέλος, ὅστις, ἀλλοίμονον εἰς αὐτόν! δὲν εἶχε προῖδῃ ὁποῖός τις ἄνεμος ἐμελλε νὰ πνεύσῃ εἰς τῆς ἐλληνικῆς κριτικῆς τὸ πέλαγος; Τί πρέπει νὰ κάμωμεν ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, ὅσοι κατεδικάσθημεν ὑπὸ τῆς κακῆς μας μοίρας ν' ἀνχοχλεύωμεν νυχθήμερον τὰ εἰκοσιτέσσαρα ὀλέθρια, ἀκαρπα καὶ ἀπῆδῃ ἐλληνικὰ γράμματα, τῶν ὁποίων α τὸ σκήπτρον ἡδὲ θέμιστας » ἐκράτησεν αὐτόκλητος καὶ αὐτοχειροτόνητος τοιοῦτος γραμματοτύραννος; Πρέπει τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ τέλος ἐκάστης φράσεως καὶ περιόδου μας νὰ τοποθετῶμεν καὶ ἀνὰ ἓνα κανόνα τοῦ συντακτικοῦ τοῦ Κ. Ἀσωπίου δίκην χωροφύλακος; Ἀλλὰ τότε θὰ γίνῃ ἀνάγκη νὰ μεταφέρωμεν ὀλόκληρον τὸ συντακτικόν του, καὶ θὰ ἐμπέσωμεν οὕτως εἰς ἄλλο κακόν, διότι θὰ καταδιωχθῶμεν ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς τυποκλόποι. Τί νὰ κάμωμεν; Οὐδὲν ἄλλο μᾶς μένει ἢ νὰ παρακαλέσωμεν τὸν πανάγαθον Θεὸν νὰ ἐλεήσῃ τὸ πλάσμα του, καὶ νὰ εὐδοκήσῃ νὰ ἐλευθερώσῃ ἡμᾶς ἐκ τοῦ κακοῦ δι' ὁποιοδῆπote τρόπου αὐτὸς γνωρίζει, λοιμοῦ, λιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ, πυρὸς, μαχαίρας· ἢ, ἂν νομίζῃ ὅτι πρέπει νὰ μείνῃ ἀκόμη τὸ κακόν ἐν ἡμῖν, διὰ νὰ ἐνθυμώμεθα τὰς πολλὰς καὶ πολυεῖδας ἡμῶν ἀμαρτίας, νὰ τὸ μετριάσῃ καὶ μὲχρις οὐ νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπίγνωσιν καὶ μετανόησιν.

Ἐπειτα καὶ ἂν ὑπέπιπτε ποτε τινόντι ὁ Κ. Π. εἰς ἀληθινὰ γραμματικὰ ἀμαρτήματα, εἶναι διὰ τοῦτο καὶ ἀξιοκατάκριτος ἡ γλῶσσά του; Οὐδαμῶς. Διὰ νὰ γράφῃ τις καλῶς γλῶσσαν τινὰ δὲν ἀρκεῖ ἡ γραμματικὴ καὶ τὸ λεξικόν· ἀπαιτεῖται ὅ,τι δὲν ἔχομεν ἄλλως νὰ ὀνομάσωμεν εἰμὴ αἶσθημα τῆς γλώσσης, πρὸ παντὸς δὲ ἄλλου ἀπαιτεῖται τὸ μονοσύλλαβον μὲν ἀλλὰ πολῦτιμον πρᾶγμα τοῦτο, ὁ νοῦς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἱ καταλιπόντες εἰς τὸν κόσμον τὰ λαμπρότατα διὰ παντὸς θαυμαζόμενα συγγράμματα καὶ ποιήματά των, μὴ ἀπεστήθιζαν τὴν γραμματικὴν τοῦ Γαζῆ καὶ τοῦ Λασκάρεως; Οὐδαμῶς· ἀλλ' εἶχαν νοῦν. Ἐν Γαλλίᾳ ὑπῆρξε συγγραφεὺς περίφημος, ἥτις οὐδέποτε εἶχε μάθῃ τὴν γραμματικὴν, ἡ Κυρία Σεβινιέ, καὶ τῆς ὁποίας τὰ συγγράμματα μένουσιν ἀκόμη καὶ μέχρι τῆς σήμερον τύπος καὶ ὑπογραμμὸς κλασικῆς καλλιτελείας. Καὶ παρ' ἡμῖν αὐτοῖς δέ, τοῖς ἄνω καὶ κάτω φερομένοις εἰς τὴν παλιόρροιαν καὶ ἀμπεπῶν τῆς ἐν τῷ σχηματίζεσθαι ἔτι οὐσῆς γλώσσης μας, μήπως δὲν ὑπάρχουσι πολλοὶ ἀνορθόγραφοι μὲν πολλάκις καὶ ἀσύντακτοι, ἀλλ' ὅμως καλλιπέστεροι καὶ εὐαναγνωστότεροι τῶν μαθόντων ἐκ στήθους τὰ λεξικά καὶ τὰς γραμματικὰς; Ταῦτα δὲ πάντα συμβαίνουν διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι, ὁ νοῦς, ἡ ἰδέα, ὅσον φαῦλον καὶ ἂν ὑποτεθῇ τὸ ὄργανον, τὸ διαμορφώνει πάντοτε ὅπωςδῆποτε καὶ ὑπερνικᾷ ἐπὶ τέλους τὰς δυσκολίας καὶ φαυλότητας τῆς ὕλης, ἐν ᾧ, ὅταν λείπῃ τὸ οὐσιώδες τοῦτο, ὁ νοῦς, ὁ ἀρχιτέκτων ὁ εἰδοποιός, ὅσον ὀρθὸν καὶ ἀμπεπτον καὶ ἂν ᾖ τὸ ὄργανον, οὐδὲν τὸ ἐκ τούτου ὄφελος. Ἐχε

τὸν νοῦν, καὶ ἡ γλῶσσα ἔρχεται μόνη της, ὅχι δὲ καὶ τὰνάπαλιν. Ἐννοεῖται δ' οἶκοθεν ὅτι γλῶσσαν λέγοντες ἐννοοῦμεν τὴν ἔχουσαν χαρακτηριστικά τινα, εἰδός τι γλῶσσαν, τὴν συγγραφικὴν λέξιν, τὸ ὅφος. Τί σημαίνει ὅτι ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα ἐμπίπτει εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γραμματικὸν ἀμάρτημα, ἀφ' οὗ ἡ γλῶσσά του ἔχει εἶδος; Γί δὲ πάλιν σημαίνει ὅτι ὁ δεῖνα καὶ δεῖνα εἰς οὐδὲν (ἐάν ἦναι ποτε τοῦτο δυνατόν, διότι ἡμεῖς τοῦλάχιστον οὐδένα τοιοῦτον γνωρίζομεν) ἐμπίπτει γραμματικὸν σφάλμα, ἀφ' οὗ ἡ γλῶσσά του οὐδὲν ἔχει εἶδος, οὐδένα χαρακτήρα, οὐδεμίαν συγγραφικὴν τέχνην; Ἀλλὰ τί νὰ εἴπη τις περὶ ἀνθρώπων, οἵτινες, ἐν τῇ γραμματικῇ μὲν δὲν εἶναι ἀψογος, ὡς ἀπεδείξαμεν ἀνωτέρω, ἡ γλῶσσά των, κατ' εἶδος δὲ εἶναι ἐλεεινοτάτη, τὸ δὲ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, καὶ δὲν ἔγραψαν τίποτε ἄλλο ἐπὶ ζωῆς των, εἰ μὴ ὀλιγοσέλιδά τινα ἀρθρίδια κατὰ μὲν τὴν ὕλην μετριώτατα καὶ ἀμφιβόλου λίαν ἀξίας, κατὰ δὲ τὴν γλῶσσαν ἢ ἄχρως ὅλως καὶ ἀνείδεα, ἢ ἀνώμαλα καὶ μακαρονικά μέχρι γελοιότητος, τολμῶσι νὰ ἐξελέγχωσιν ἀνδρας ἐμπειροτάτους καὶ τρίβοντας περὶ τὴν τέχνην τοῦ λόγου, καὶ πρὸ πολλοῦ ἤδη γνωστούς εἰς τὸ κοινὸν ἐκ πολλῶν καὶ σπουδαίων συγγραφεῶν αὐτῶν καὶ διατριβῶν; Ἄν ἀμφισβῆται περὶ τούτου ὁ Κ. Μ., ὡς ἐρωτήσῃ ὀντιναδήποτε θέλει λόγιον καὶ πρὸς τὰς καλλονὰς τῆς γλώσσης εὐαίσθητον ἀνδρα (ἀλλὰ μὴ σχολαστικὸν ὅμως), καὶ εἰμεθα βέβαιοι ὅτι θέλει ἀκούσῃ τὴν αὐτὴν κρίσιν, ὅτι δηλ. δυνατόν καὶ πιθανόν ὀπίσω ἐκάστης λέξεως τοῦ φιλόστοργου νὰ κρύπτονται πολυχρόνιοι ἀναδιφῆσεις λεξικῶν καὶ γραμματικῶν, ἀλλ' ἡ γλῶσσά του εἶναι ἄποιος καὶ ἀνούσιος.

Le style c'est l'homme, εἶπεν ὁ μέγας Βυρφών, καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός του ἔδειξε πόσον ἀληθὲς εἶναι τὸ λόγιόν του τοῦτο, εἰ καὶ ἡ ὕλη, ἣν ἐπεχείρησε νὰ διαπλάσῃ εἰς εἶδος πεζογραφικόν, ἦτο εἴπερ τις καὶ ἄλλη ἀνεπίδεκτος καλλιτεχνικῆς εἰδοποιήσεως. Ἀλλὰ τί δὲν κάμνει ἡ μονοσύλλαβος λέξις νοῦς; Γένου ἀνθρώπος, κατὰ τὸ λόγιον τοῦτο τοῦ Βυρφῶνος, καὶ ἰδοὺ ἡ γλῶσσα ἔστη ἐνώπιόν σου μ' ὅλα της τὰ κάλλη καὶ τὰ θελγητρά ταπεινὰ καὶ ὑποκλινῆς σου θεράπεινα. Ἀλλὰ πῶς νὰ γίνῃ τις ἀνθρώπος; Τοῦτο εἶναι τὸ ζήτημα. That is the question! Ἀνθρώπος εἶναι τὸ κοινότατον ἅμα καὶ σπανιώτατον πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Ἀνθρώποι εἶναι ὅλα τὰντίτυπα, ὅσα ἐξέρχονται καθ' ἐκάστην ἀνά μυριάδας ἐκ τῶν ἀεικινήτων πισστηρίων τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ τὴν editio princeps τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας. Ναι μὲν, ἡ τυπογραφικὴ βιομηχανία τελειοποιεῖται ὁσημέραι, καὶ τὰ βιβλία τυπώνονται μετὰ πλείονος ἐκάστοτε τυπογραφικῆς κομψότητος καὶ καθαρότητος, ἀλλὰ ποῦ τὸ βιβλίον τὸ ἄνευ τυπογραφικῶν σφαλμάτων; Ποῦ ὁ ἀνθρώπος ὁ ἄνευ τυπογραφικῶν σφαλμάτων, ὁ τέλειος, ὁ αὐτοάνθρωπος; Ὁ Διογένης τὸν ἐζητεῖ μὲ φανάριον, ἀλλὰ δὲν τὸν εὑρηκε. Βιβλίον δὲ κομψότατον καὶ λαμπρότατον τοῦ καιροῦ ἐκείνου, τοῦ ὁποῦ τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια εἶχον ἐπιθεωρηθῇ ὑπὸ μοναδικοῦ διωρθωτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ Ἀλέξανδρος, παρου-

σιασθεὶς εἰς τὸν ἐκ Σινώπης φιλόσοφον μὲ τὴν ἀξίωσιν βέβαια, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ προσδοκώμενος Μεσσίας του, ἤκουσεν ὁ υἱὸς τοῦ Διὸς τὸ ψυχρὸν καὶ περιφρονητικώτατον «ἀποσκότησόν μου.» Τοῦτο ὅμως δὲν ἐκώλυσε τὸν Ἀλέξανδρον νὰ εἴπῃ «εἴπερ μὴ Ἀλέξανδρος ἐγγενέιν, ἠθέλησα ἂν Διογένης γενέσθαι,» τινῶν οὕτως αὐτὸν ὅτι ἐνόησε πόσον σπάνιον πρᾶγμα εἶναι ὁ ἀνθρώπος. Ἄλλος Ἀλέξανδρος ὁ Ναυπαλιών, εἰς χώραν μὲ πληθυσμὸν 60 ἑκατομμυρίων τὴν Γερμανίαν, εὔρεν ἕνα καὶ μόνον ἀνδρα ἄξιον νὰ ὀνομασθῇ ἀνθρώπος, τὸν Γοίθιον, πρὸς ὃν εἶπε τὸ γνωστὸν Vous êtes un homme! Ἀλλ' ὁ πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἀνθρώπος Γοίθιος, ἦτο καὶ ἐλέγετο παρὰ τοῖς Γερμανοῖς Ὁλύμπιος Ζεὺς!

Ἀλλὰ μὴν πόσοι τῶν ἐν Ἑλλάδι φιλολόγων εἶναι ἄνθρωποι, κατ' ἀπόμειραν τοῦλάχιστον μικρὴν τοῦ αὐτοανθρώπου; Εἰς καὶ μόνος φιλόλογος Ἕλληνα ἐγένετο ἀνθρώπος; α ὁῖος πεπνυμένος,

τοὶ δὲ σκῆαι ἀίστασιν,»

ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον πατὴρ τῆς σημερινῆς γλώσσης ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ὑπογραμμὸς καλλιτεχνίας μένει μέχρι τῆς σήμερον ἀνέφικτος. Χαρακτῆρα γλώσσης ἴδιον διέμορφωσεν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Κοραῖ καὶ ὁ αἰδιδίμος Θ. Μανούσης· ἀλλ' ἦτο Ἕλληνα ἀρχαῖος, τετελειωκὼς ἑαυτὸν εἰς ἁμῶμον καλλιτέχνημα, καὶ, ἀληθῶς πεπαιδευμένος, εἶχε μέγεθος ψυχῆς, μέγεθος νοῦς καὶ καρδίας, ἱκανὸν νὰ ἐφοδιάσῃ δι' ὅλην των τὴν ζωὴν ἑαυτὸν ἀπογόνους τοῦ Πτωχοπροδρόμου. Περὶ τούτου δὲ μάλιστα τοῦ Ἑλλήνος λογίου δύναται νὰ εἴπῃ τις τὸ τοῦ Ἀγγλοῦ ποιητοῦ.

He was a man, take him for all in all,
I shall not look upon his like again.

Οἱ ἄνδρες οὗτοι καὶ οἱ μᾶλλον ἢ ἥττον ὅμοιοι μὲ τούτου; εἶχον καὶ ἔχουσι γλῶσσαν, διότι, ὡς προείπομεν, τὴν γλῶσσαν δὲν διδάσκει οὔτε ὁ Γαζής οὔτε ὁ Σουΐδας, ἀλλ' ἡ ἀγαθὴ φύσις καὶ ἡ ἀληθινὴ παιδεία.

Καταπαύομεν ἐνταῦθα τὸ ἄρθρον τοῦτο, εἰ καὶ εἶχομεν πλεῖστα ὅσα νὰ εἴπωμεν. Ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου ἐρρέθη, ὁ συντάξας τὴν ἀνταπίκρισιν ταύτην ἐξ οὐδενὸς ἄλλου ὠρμήθη εἰμὴ ἐκ τοῦ αἰσθηματος τῆς δικαιοσύνης, μὴ ὑπομείνας νὰ βλέπῃ ἀξιολογώτατον βιβλίον κατακρινόμενον ἀδίκως, ἐσφαλμένως, καὶ σχολαστικῶς παρ' ἀνθρώπου ἀνικάνου νὰ κρίνῃ αὐτό, μὴ γνωρίζοντος μήτε τί ἐστὶν ἱστορία, μήτε τί ἐστὶ κριτικὴ, μήτε τί ἐστὶ γλῶσσα. Ἐγραψε δ' ἀνωνύμως δι' οὐδὲν ἄλλο εἰ μὴ διότι τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐνόμισεν ἀνάξιον καὶ ἥττονα ἑαυτοῦ· καὶ ὅμως τὸ σφηκολόγιον τῶν σχολαστικῶν καὶ δοκησισόφων ἔμαθε τίς ὁ συντάκτης τοῦ ἁρθρου, καὶ ὡς κοινὸν θεωρῆσαν τὸν κίνδυνον, ἐνῶ περὶ οὐδενὸς ἄλλου πλὴν τοῦ ἐπικριτοῦ ἐκάμαμεν λόγον, ἐξώρμησαν ἀπὸ ἑκατὸν διαφόρους τρύπας «ἤντε ἤθνεα πολλὰ κτλ.» ἐξηρεθισμένοι κ' ἐξακοντίζοντες κέντρα φαρμακερὰ ἐπ' αὐτόν. Τὸν ἀκάνθινον στέφανον, ὃν μᾶς ἐπλεξάν οἱ καλοὶ οὗτοι ἄνθρωποι, εἰμεθα πρόθυμοι νὰ φορέσωμεν χάριν τῆς ἀληθείας, τῆς δικαιοσύνης, καὶ

τῆς κινδυνεύουσης νὰ μεταβληθῇ εἰς φυτώριον μόνι-
δικὸν σχολαστικότητος καὶ στενοκεφαλίας πατρίδος
μας· ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθημεν, ὁμολογοῦμεν τὴν ἀδυνα-
μίαν, δὲν ἡδυνήθημεν μέχρι τέλους ν' ἀντισταθῶμεν
καὶ ἐνθεν μὲν εἰς τὰ πικρὰ παράπονα φίλων, ἐνθεν δὲ
εἰς τὰς ἐπιμόνους προτροπὰς ἐτέρων, ὧν ἡ ἀγάπη μᾶς
ἔχει δεσμευμένους. Ἠναγκάσθημεν νὰ τελειώσωμεν
τὸ ἄρθρον ἐντυχθα ἐκόντες ἀέκοντί γε θυμῷ, εὐχόμενοι
καὶ ἐλπίζοντες νὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ λόγος δὲν θὰ
θεωρῆται ὡς ἐγκλημα ἄξιον πάσης τιμωρίας. Β.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—οοο—

ΣΑΚΧΑΡ ΕΚ ΣΦΕΝΔΑΜΝΩΝ. Μεταξὺ τῶν δένδρων,
εἰς τὰ ὁποῖα ἐμπεριέχεται γλυκὺς ὁπός, τὴν πρωτί-
στην θέσιν κατέχει ὁ σφένδαμνος, φυόμενος ἀφθάνως
εἰς τὰ δάση τῆς Ἀρκτοῦς Ἀμερικῆς. Ἡ ἐξ αὐτοῦ
ἐξαγωγή τοῦ σάκχαρος εἶναι ἀπλουστάτη.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου κατασκευά-
ζουσι σκηνὰς ἐντὸς τῶν δασῶν, ἐν οἷς τὰ δένδρα ταῦτα
ὑπάρχουσιν· ἀκολούθως τρυπῶνται τὰ δένδρα πόδας
τινὰς ὑπεράνω τῆς ῥίζης, καὶ εἰς τὰς ὁπὰς προσαρ-
μύζονται σωλῆνες, ὑπὸ τοὺς ὁποίους θέτονται ξύλι-
να ἀγγεῖα. Ἐπὶ πέντε ἢ ἐξ ἑβδομάδας σταλάζει ἐξ
ἐκάστου σωλῆνος σακχαρώδης ὁπὸς μεχρικοῦ τοῦ
δένδρου ἀρχήσῃ νὰ πρασινίξῃ· ὁ ὁπὸς οὗτος ἐγγίε-
ται εἰς κάδους καὶ ἐξατμίζεται ὅσον τάχος· ὁ κατὰ
τὴν ζέσιν σχηματιζόμενος ἀφρός ἀφαιρεῖται ἐπιμε-
λῶς, καὶ ὁ ὁπὸς ἀρκούντως ἐξατμισθεὶς χύνεται εἰς
τύπους διὰ νὰ πήξῃ. Τὸ οὕτως ἐξαγόμενον σάκχαρ
εἶναι λευκότερον καὶ σκληρότερον τοῦ συνήθους· δια-
τηρεῖται δὲ εὐκόλως καὶ εἶναι ἐξ ἴσου γλυκὺ ὡς
τὸ τοῦ σακχαροκαλάμου. Ἐκαστον δένδρον παρέχει
15 περίπου λίτρας ὁποῦ, ἐξ οὗ ἐξάγονται 3—4
λίτραι σάκχαρος. Εἰς τὰς Ὀμοσπόνδους Πολιτείας
τῆς Ἀμερικῆς, εὐρίσκονται πολλάκις ἐπὶ ἐνὸς στρέμ-
ματος γῆς, ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων δένδρων 30—40
σφένδαμνοι σακχαρώδεις.

Ἐὰν τὸ σιρόπιον ἀναμιχθῇ μετὰ θερμοῦ ὕδατος,
συγκερασθῇ μετὰ ζύμης, σκευάζεται οἶνοπνευματώδης
ρευστὸν, χρήσιμον ἀντὶ τῆς συνήθους ρακῆς καὶ ἄλ-
λων ὁμοίων. Ἐὰν δὲ ὁ μεθ' ὕδατος κεκραμένος ὁπὸς
ἐκτεθῇ εἰς τὸν ἥλιον, μεταβάλλεται εἰς δυνατὸν καὶ
εὐχρηστον ὀξός.

Ὡς πρὸς τὴν κατανάλωσιν τοῦ σάκχαρος εὐρέθῃ
κατὰ νεωτέρους ὑπολογισμοὺς ὅτι εἰς τὴν Εὐρώπῃν
καταναλίσκονται 2500 ἑκατομμύρια λίτρων, ἐξ ὧν
ἡ μὲν Ἀγγλία καταναλίσκει 500.000.000, ἡ δὲ
Γαλλία 300.000.000 περίπου. Ὁμοίᾳ χρήσις γίνε-
ται εἰς τὴν Γερμανίαν, Ῥωσσίαν καὶ ἄλλα τῆς Εὐρώ-
πης μέρη.

ΚΑΦΕΣ. Ἰδοὺ ποῖαι χῶραι παρέχουσιν εἰς τὴν
ἀνθρωπότητα τὸ πάγκοινον χρῆσιν ἔχον ἀξιόλογον
δαιτηρικὸν ποτὸν, τὸν καφέ.

Ἡ Βρασιλία προμήθευει	519	ἑκατομ.	λίτρας.
Ἡ Ἰαῦα	202 1/2	»	»
Ἡ Ταπροβάνη	405	»	»
Ὁ Ἅγιος Δομίνγγος	75	»	»
Ἡ Σουμάτρα	30	»	»
Κόστα Ῥίκα	45	»	»
Ἡ Μόκκα	7 1/2	»	»
Αἱ δυτικαὶ Ἰνδῖαι	7 1/2	»	»
Αἱ ἀγγλικαὶ Ἰνδῖαι	4 1/2	»	»
Μανίττα			
Ἡ Γαλλία καὶ αἱ Ὀλλανδικαὶ			
δυτικαὶ Ἰνδῖαι	3	»	»

Τὸ ὅλον	4024	ἑκατομ. λίτρας.
Ἡ δὲ κατανάλωσις ἔχει ὡς ἀκολούθως·		
Ἡ βόρειος Ἀμερικὴ καταναλίσκει	337 1/2	ἑκατ.
Ἡ Ἰταλία, Γαλλία, Ἰσπανία, Πορτογαλλία Ἑλβετία		
καὶ αἱ νῆσοι τῆς μεσογείου.	202 1/2	
Τὸ Βέλγιον	442 1/2	
Ἡ Δανιμαρκία, Σουηδία, Ῥωσσία,		
Φιλανδία, Πολωνία	75	
Ἀγγλία καὶ Ἰρλανδία	60	
Ἑλλάς καὶ Τουρκία	206 1/2	»
	2024	ἑκατ. λίτρ.
	Ξ. ΛΑΝΔΕΡΕΡ.	

ΠΑΝΘΥΣΜΟΣ ΘΗΡΑΣ. Τὸ 1860 ἐγεννήθησαν ἐν			
	ἄρρενα	θῆλεα	τὸ ὅλον
τῷ δήμῳ Θήρας	48	53	101
Καλλιόστης	43	55	98
Ἐμπορίου	39	51	90
Οἷας	54	45	99
Θηρασίας	45	44	89
Ἰου	34	45	79
Ἀμοργοῦ	53	50	103
Ἀνάφης	5	8	13
Τὸ ὅλον	219	318	609

Ἀπεβίωσαν δὲ			
	ἄρρενα	θῆλεα	τὸ ὅλον
Ἐν τῷ δήμῳ Θήρας	54	66	120
Καλλιόστης	55	79	134
Ἐμπορίου	57	50	107
Οἷας	29	46	75
Θηρασίας	7	40	47
Ἰου	48	26	74
Ἀνάφης	6	3	9
	250	304	554

Ἐτελέσθησαν δὲ καὶ γάμοι ἐν τῷ δήμῳ			
	ἄρρενα	θῆλεα	τὸ ὅλον
Θήρας.	.	.	21.
Καλλιόστης.	.	.	20.
Οἷας	.	.	47.
Ἐμπορίου.	.	.	20.
Θηρασίας.	.	.	40.
Ἰου.	.	.	40.
Ἀμοργοῦ.	.	.	22.
Ἀνάφης.	.	.	2.
Τὸ ὅλον			423.

Ι. ΔΕΚΙΓΑΛΛΑΣ.